

125 éve született Pável Ágoston

A szombathelyi Szlovén Önkormányzat és a Pável Ágoston Szlovén Kulturális Egyesület kezdeményezésére szombathelyi intézmények, szlovéniai és ausztriai érintettek összefogásával a *2011-es évet jubileumi Pável-évnek* nyilvánították. Pável Ágoston, a 125 éve született és 65 éve elhunyt tudós, a magyarországi szlovének első hivatásos kutatója ebben a régióban élt és tevékenykedett a XX. század első felében.

1886. augusztus 28-án, Szent Ágoston napján született a történeti Vasvár megyéhez tartozó Vashidegkúton (ma Cankova, Szlovéniában). Elemi iskolába szülőfalujában járt. A szülők a tizenegy gyermek közül a legtöbbet kitanították, fontosnak tartották az olvasást, a nyelvtudást. A magyar Vasvár megye területén éltek, szlovén volt az anyanyelvük, a Kučnica patak túloldalán viszont osztrákok voltak a szomszédok. A Pável családban ezért mindenki három nyelven beszélt: szlovénül, magyarul és németül. Cankova után tizenhét évig a Radkersburg melletti Laafelden éltek. Az első világháború a családtagokat elszakította egymástól. A lányok megözvegyült anyjukkal Jugoszláviába költöztek, Pável Ágoston pedig továbbra is Magyarországon maradt. Tanulmányai és kutatásai a szűkebb hazához, Vasvár megyéhez kötődtek. Középiszkoláit Szentgotthárdon és Szombathelyen végezte, a budapesti Pázmány Péter Egyetemen szerzett magyar-latin tanári diplomát és ott is doktorált összehasonlító szláv nyelvészetből. Doktori értekezését szülőfaluja nyelvjárásáról írta (*A vashidegkúti szlovén nyelvjárás hangtana*), amelyet a Magyar Tudományos Akadémia 1909-ben jelentetett meg. Tehetséges nyelvésznek tartották, de túl fiatalnak ahhoz, hogy a pesti egyetem szláv tanszékére tanársegédnek felvegyék. Tordán kezdett el tanítani, majd Székelyudvarhelyen és Grazban teljesítette tényleges katonai szolgálatát. Tanulmányai alatt a szünidőket is kutatással töltötte a szülőfalujában, ahol a későbbi feleségét is megismerte. A Szentgotthárdra kinevezett főszolgabíró lányát, Benkő Irént vezette oltár elé, aki, amikor Grazban az iskolanővéreknél tanult, szintén Cankován, a nagyszüleinél töltötte a nyári szüneteket. Magyar és német nyelven beszélt. Pável Ágoston 1913 telén a laafeldi házban töltötte a karácsonyi szünetet, s Szentgotthárdra járt át hozzá udvarolni. 1914. április 14-én fogadtak egymásnak örök hűséget a szentgotthárdi barokk templomban.

Pável Ágoston (1886-1946)

Pável Ágoston lírai alkat volt. Nyelvészeti, irodalomtörténeti, néprajzi tanulmányai mellett műfordítóként is tevékenykedett, szlovénből fordított magyarra. Diákkorában kezdett verseket is írni, de kétkötetnyi költeménye csak érett férfi korában jelent meg. Nem sokáig élvezhette a házasság örömét, mert hamarosan kitört a világháború, s őt is behívták katonának. Rövid időn belül megsebesült és Pozsonyba helyezték tolmácsnak. Az orosz nyelvet olyan jól ismerte, hogy ez idő alatt orosz nyelvtant írt. (Egy kis zsebkönyvet szerkesztettek belőle, amit Bécsben ki is nyomtattak. A

teljes kézirat azonban még kiadásra vár.) A háború után a rokkantsága nagyon megnehezítette számára az álláskeresést. Végül Dombóváron kapott állást, de Pável Ágoston elvagyott innen. (Amíg Pozsonyban katonáskodott, felesége ikergyermekeivel és szüleiével Sopronban lakott. A gyermekek torokgyíkban megbetegedtek és meghaltak, Dombóváron temették el őket.) Több városban ajánlottak neki tanári állást, de az egyetem még mindig fiatalnak találta tanársegédnek. 1920 februárjában Szombathelyen vállalt tanári állást (először a Leány- majd a Faludi főgimnáziumban). Ő maga is kötődött a vasi megyeszékhelyhez, hiszen itt járt középiszkolába, a Premontrei Gimnázium felső négy osztályába és ez a város feködt legközelebb szülőfalujához, Cankovához. 1920 novemberében munkatársnak hívták meg a Ljubljana Egyetemre – a még csak alakulóban levő –, magyar nyelv és magyar-délszláv nyelvi, irodalmi és kulturális kapcsolatok tanszékére. A változó politikai helyzet és a bizonytalan állás – több mint kétszáz kilométerre a vidéktől, ahol mindig is élt és kutatott – nem volt számára elfogadható. Továbbra is magyarországi szlovén maradt. Szombathelyen élt és alkotott egészen ötvenkilenc éves koráig, amikor gyógyíthatatlan betegségben elhalálozott.

Élete során magyar és szlovén értelmiségiekkel levelezett, dolgozott együtt. *Illyés* Gyula „két nép hű fiának” nevezte. Magyarul, de legtöbbet a szlovén, szerb, horvát, és más szláv népek kultúrájáról írt. A legnagyobb szlovén író, Ivan *Cankar* regényeit fordította magyarra olyan tökéletesen, hogy némely részeket jobbnak tartanak az eredetnél. Szombathelyen 1920 és 1946 között tanári munkája mellett megszerezte a Vasvármegyei Múzeum könyvtárát, kiadta katalógusát, majd külön épületben helyezte

el. Ez volt a mai Berzsényi Dániel Könyvtár elődje. A múzeumban a Néprajzi Tár öre és az intézmény igazgatója volt. Kezdeményezte a Vasi Múzeumbaráttal Egylet megalapítását, hogy egy tudományos folyóiratot indíthasson. A Vasi Szemle azóta is megjelenik. Idei harmadik számában az írások fele Pável Ágostonnal kapcsolatos.

A 2011. évi rendezvények ahhoz a régióhoz, a történeti Vas megyéhez (Szombathely, Szentgotthárd, Cankova) kötődtek, ahol Pável Ágoston is élt és tevékenykedett, de azon túli földrajzi területet is érintett (Laafeld, Radkersburg, Graz, Maribor, Ljubljana, Budapest, Erdély). A *Pável Emlékkiállítás* kilenc poszterét nyolc helyszínen mutatták be. A tárlat anyagát három nemzedék képviselői készítették (Pável Ágoston leánya, *Pável* Judit s a Savaria Múzeum néprajzkutatói, *M. Kozár* Mária és *Illés* Péter) három nyelven: szlovén, magyar és német szövegekkel. A kiállítás mind a nyolc megnyitóján részt vett és megnyitóbeszédet mondott Pável Judit. Arról beszélt, hogyan kapcsolódott édesapja életútja és munkássága ahhoz az adott helységhez (Szombathely, Maribor, Laafeld, Szentgotthárd, Murska Sobota, Cankova, Budapest, Ljubljana), amely éppen otthon adott az emlékgyűjteménynek,

Az év folyamán a Vasi Múzeumbaráttal Egylet és a szombathelyi Pável Ágoston Szlovén Kulturális Egyesület tagjai Pável élet- és kutatóútjának néhány állomását is felkeresték. Virágvasárnap Szentgotthárdig utaztak vonattal, majd Máriaújfaluig lovas szekérrel. Pável Judit, az ottani tó partján részleteket olvasott fel édesapja tanulmányából (Őrségi képek). Az erdélyi autóbuzos tanulmányút során a résztvevők felkeresték a gimnáziumot Tordán és Székelyudvarhelyre (katonáskodása színhelyére) is ellátogattak. Cankova, Laafeld és Graz, a szűkebb haza helyszíneire való emlékezés útja volt.

A laafeldi Pável-ház az évforduló alkalmából Pável Ágoston szlovén nyelvre fordított, szlovén zenész által megzenésített verseit adta ki hangkorongon, akik ott és Szombathelyen is bemutatták egy irodalmi est keretében. A Berzsényi Dániel Könyvtárban a szlovén zeneszerző anyanyelvén énekelte Pável verseit, *Jordán* Tamás, Kossuth-díjas színművész, a helyi Weöres Sándor Színház igazgatója pedig magyarul olvasta fel azokat. (Weöres Sándor gimnazista korában Pável Ágostonnál lakott, pár háznyira a mai könyvtártól.) A Pável-házban kórustalálkozót is szerveztek, amelyen a helyi, a cankovai és a szombathelyi szlovén kórusok léptek fel. A laafeldi kórus és a szombathelyi népdalkör saját repertoárjából szintén kiadott idén egy CD-t. (Az utóbbi társulat, a Szombathelyi Nefelejcsék, Pável Ágoston kedvenc virágáról vette fel a nevét.) A szombathelyi egyetem szláv tanszékének tanulmánykötetbe – melynek bemutatóját Szombathelyen és Cankován egyaránt megtartották – a maribori egyetem tanárai is írtak tanulmányokat. A cankovai könyvbemutatót és a szombathelyi népdalkör CD-jének bemutatóját dr. Boštjan Žekš, a Szlovén Köztársaság Határon Túli

Szlovének minisztere, egyben Szlovénia kulturális minisztere is megtisztelte. Pável születésnapjára alkalmi bélyeggel és bélyegzéssel emlékezett a Szlovén Posta. A szülőfalu Pável Egyesülete dokumentumfilmet készített névadójáról.

A Pável-év közel húsz eseménye Pável Ágoston szellemiségét, tevékenységét példaképnek állította utódai elé, akik ma az egykor általa kutatott és lakott térségben élnek. A rendezvényeken a különböző nyelveket beszélő lakosság és a tudományos élet területén Pável nyomdokain együtt dolgozó kutatók fonták szorosabbra az egyébként is létező, élő kapcsolataikat. Éppen ez volt a Pável-év lényege, a szervezők törekvése, hogy a különböző nyelvet beszélők egy közös történeti régió belül immár határok nélkül úgy ismerkedjenek egymás kultúrájával, ahogyan Pável Ágoston a XX. század első felének körülményei között tudott közvetíteni a kultúrák között: európai polgárként.

M. Kozár Mária

Az egykori Faludi Gimnázium (ma egyetem) épületében dr. Konkoly István nyugalmazott megyéspüspök (középen) újraszentelte a gimnázium 1941-es zászlaját. Dr. Takács Miklós nyugalmazott megyei könyvtárigazgatóval (jobbról az első) ők ketten élnek még Pável tanítványai közül. Kettejük között dr. Zinka Zorko szlovéniai akadémikus nyelvész ül. A püspök úrtól balra Pável Judit és az unoka Simon Veronika

A Budapesti Szlovének Egyesületében a kiállítás megnyitón a Szombathelyi Nefelejcsék népdalkör a Pável Ágoston által 1909-ben publikált népdalokat is énekel

Az idegen

„Idegen!”
Húsz év után
e szó förmed rám ridegen.

Húsz év után már színtelen
közöny fakul
- mint ócska csipke ócska vitrinen -
a dolgokon, a szíveken.

Vajjon kinek, minek előle
bújt el minden volt ismerősem
sorjában s olyan sietősen
a faluvégi temetőbe?

Szavam visszhangtalan dadog.
Sehol sem nyílnak meg reá
a rozmaringos ablakok.

S tövises gyom közt, rozsdás síneken
mázsás szívvel tovadöcög
a hazatévedt idegen.

A szombathelyi irodalmi esten Jordán Tamás olvasta fel Pável Ágoston öt versét magyarul. Szlovén fordításban Peter Andrej maribori költő és zeneszerző adta elő őket.

Tujec

»Tujec!«
Čez dvajset let
mrzlo v meni zadoni.

Čez dvajset let brez barve
brezbrižnost bedi
- prhla čipka na prhli omari -
v srcu, na straneh.

Le pred kom, le zakaj
so tako hitro vsi po vrsti
nekdanji znanci se skrili
na pokopališču na koncu vasi.

Med osatom, po rjastih tirih,
s srcem, težkim kot stot,
tujec, ki zašel je domov,
oddrava vse dalje.

Gabriella Gaal és Ignac Meden fordítása

Der Fremde

„Ein Fremder dort!”
Nach zwanzig Jahren
trifft kalt und hart dich dieses Wort.

Nach zwanzig Jahren sind die Farben
von einst verblasst. Einheitsgrau liegt
- wie Spitzenzeug in Kramvitrinen -
auf Herzen und auf Dingen.

Wovor – vor wem – haben sich alle,
die ich gekannt, heimlich versteckt
der Reiche nach und so in Eile
ausgangs des Dorfs im Friedhof-Eck?

Mein Stammeln bleibt ohn' Wiederhall.
Nirgends zeigt sich ein Rosmarin
auch nur in eines Fensterns Spalt.

Auf rost'gem Gleis, dornreichem Pfad
treibt's schweren Herzens fort den Fremden,
der sich nach Haus verlaufen hat.

Paul Kárpáti fordítása

Pável Ágoston válogatott verseinek szlovén és magyar fordítását könyv alakban (Mein froststarrendes Jahrhundert) 2006-ban, öt szlovénre fordított megzenésített versét CD-n (Tujec) 2011-ben a laafeldi Pável-ház adta ki Ausztriában. (<http://www.pavelhaus.at>)